

نهضت تنباکوچه تأثیراتی در ایجاد تفکر مشروطه داشت؟

از شکستن قلیان‌ها تا ظهور مشروطیت

گروه سیاست؛ اوایل فروردین ۱۲۷۱ بود که صدور فتوای تحریم تنباکو از سوی آیت‌الله میرزای شیرازی منشا لغو امتیاز انحصاری شرکت بریتانیایی رزی بر توتون و تنباکو ایران شد. اقتصاد سنتی ایران در دوران ناصرالدین‌شاه قاجار منکی بر کشاورزی...

صفحه ۲

پنجشنبه ۷ فروردین ۱۳۹۹ • ۱ شعبان ۱۴۴۱ • ۲۶ مارس ۲۰۲۰

حرف اول

بودجه ۹۹ومالیات بررانت

ناصر ذاکری، پژوهشگر اقتصادی

یکی از مهم‌ترین محورهای مرکز توجه منتقدان لایحه بودجه سال جاری، چه کارشناسان دلسوز و اهل‌فن و چه سخنورانی‌که با سودای بهره‌برداری سیاسی و انتخاباتی وارد میدان شده بودند، عدم امکان تحقق درآمدها و در نتیجه امکان بروز کسری بودجه بود. در بودجه سال جاری، در مقایسه با سال‌های گذشته، نقش و سهم درآمدهای نفتی کاهش یافته و به منابع درآمدی دیگر، ازجمله درآمدهای مالیاتی، برای تحقق بودجه توجه شده است. این به آن معناست که یا باید از مؤدیان فعلی مالیات بیشتری دریافت شود، یا مؤدیان جدیدی که تازه‌حال مالیات پرداخت نکرده‌اند، شناسایی شوند.

همچنین تأکید دولت بر واگذاری دارایی‌ها و کسب درآمد، در این میان محل تردید قرار گرفته است. واگذاری دارایی علاوه بر اینکه امکانات مالی آینده دولت را کاهش داده و دارایی‌های شکل‌گرفته در دوره‌های قبل را از دسترس دولت خارج می‌کند، ممکن است در شرایط خاص اقتصادی کشور و رکود حاکم بر آن، امکان تحقق نیز نداشته باشد. به هر رو، چالش تحقق درآمدهای بودجه برای دولت بسیار مهم است؛ آن‌هم در شرایطی که دولت در سه میدان مهم با حریفانی مبارزه‌جو و سرسخت روبه‌رو است؛ در میدان خارجی با ایران‌ستیزان، در میدان داخلی با احزاب سیاسی رقیب که برای رسیدن به پیروزی حتی ابایی از لطمه‌زدن به منافع ملی ندارند و در میدان اقتصاد نیز با رکود مزمن و بی‌کاری پیدا و پنهان بنگاه‌های کوچک و بزرگ، به‌ویژه در شرایطی که بعد از چندین دهه، برای اولین‌بار اقتصاد ما در معرض تجربه سرمایه‌گذاری خالص منفی (کمتر از میزان استهلاک سلانه) قرار می‌گیرد. به باور نگارنده، با وجود همه علامت‌های منفی، امکان کسب درآمد و تأمین بودجه برای دولت وجود دارد؛ البته مشروط بر اینکه دولت حاضر به پذیرش ریسک آزمودن شیوه‌های جدید و خارج‌شدن از پوسته انفعالی بشود. ناسامانی ناشی از بی‌تدبیری‌هایی که باید آن را «بحران نظارت» نامید، در چند دهه گذشته شرایطی را فراهم کرده که امکان کسب دارایی‌های نجومی برای برخی اشخاص حقیقی و حقوقی فراهم شده است. برخورداری از انواع رانت‌ها، تسهیلات کلان بانکی و انواع انحصارهای ریز و درشت که منتهی به ظهور سلطان‌ها در میدان اقتصاد کشور شده است، همه و همه ناشی از همین بحران عدم نظارت است. در چنین فضایی، فعالان اقتصادی بزرگ و صاحب‌نفوذ به قلع‌ومقع رقبا کوچک‌تر پرداخته و به لطیف‌الخلیل از پرداخت مالیات متناسب با درآمدهای نجومی خود نیز نغفره می‌روند. معافیت‌های مالیاتی فاقد توجیه، رانت‌های پیدا و پنهان و دسترسی آسان برخی سوداگران به منابع عمومی، باید یک روز مورد بازبینی جدی قرار بگیرد. متأسفانه در سال‌های گذشته، هر بار متولیان امر به فکر اصلاح شیوه‌های مالیاتی و مقابله با پدیده فرار مالیاتی افتاده‌اند، فقط و فقط توجهشان به صاحبان درآمدهای اندک و کسب‌وکارهای کوچک جلب شده؛ شاید به این دلیل که چنین گروه‌هایی قدرت لایې پالایی ندارند و برخورد از موضع قدرت با آنها آسان‌تر است. بسیاری از بنگاه‌های بزرگ اقتصادی که مدت‌ا ذلیل عنوان شبه‌خصوصی طبقه‌بندی می‌شوند، معمولاً فقط و فقط به این دلیل سوداوار هستند که به منابع رانتی دسترسی دارند و صدالبته مالیات پرداختی آنها نیز کوچک‌ترین تناسبی با فرصت برخورداری از رانت و درآمد هنگفت اکتسابی‌شان ندارد.

به‌عنوان یک نمونه، به گفته دکتر راغفر، سود خالص عملیاتی ۲۰ شرکت شبه‌خصوصی در سال گذشته در حدود ۷۶ هزار میلیارد تومان بوده است. باین حال، نکته شایان تأمل این است که دولت‌مردان حتی زمانی هم که از سر ناچاری به فکر افزایش درآمدهای مالیاتی از طریق بازنگری در معافیت‌ها می‌افتند، در همان قدم اول، یاد حذف معافیت مالیاتی مناطق آزاد می‌افتند تا کمترین مزیت موجود مناطق آزاد کشور که باید به‌عنوان ابزار برای ایجاد موقعیت‌های جدید دادوستد و جذب سرمایه به کار گرفته شوند نیز از بین برود. به بیان دقیق‌تر، دسترسی آسان دولت به منابع درآمدی ناشی از فروش نفت در چندده سال گذشته، موجب شده میدانی عظیم برای کسب درآمد از دید متولیان امر مغفول بماند. اینک با بازنگری جدی در عرضه مناطق مسایلی موقعیت‌های کسب درآمد که با سخاوتمندی تمام برای دوره‌ای طولانی در اختیار اشخاص حقیقی و حقوقی «خاص» قرار گرفته است، دولت می‌تواند ضمن جبران غفلت تاریخی خود، امکان تحقق بودجه سالانه را آن‌هم در حساس‌ترین دوران مسئولیت خود فراهم آورد.

کاهش درآمدهای نفتی هرچند دولت و اقتصاد ملی را در موقعیت دشواری قرار داده است، اما شاید از طریق وادارکردن دولت به خروج از موضع انفعالی و اقدام جدی برای مسامندگی به اقتصاد و برچیدن سفره رانت و فرار مالیاتی، بتواند به‌گونه‌ای منشاخیز نیز بشود. این «اقدام جدی» را می‌توان مالیات بر رانت نام گذاشت.

کسب اجازه رئیس‌جمهور از مقام معظم رهبری برای مقابله با کرونا

نامه یک میلیارد دلاری روحانی

صفحه ۲

غلامحسین کرباسچی در گفت‌وگو با «شرق»:

باید جنگ‌های سیاسی را کنار بگذاریم

● همه نیروهای سیاسی متوجه شدند که بحران کرونا فقط مسئله دولت نیست

● وقتی بحران ایجاد می‌شود ضعف‌های سیستماتیک خود را نشان می‌دهند

صفحه ۲

یادداشت

ضرورت نداشتن اصلاح آیین‌نامه لایحه استقلال کانون وکلا

نخست، درباره استقلال کانون: (از سال ۱۳۵۸ تا ۱۳۷۸)؛

پس از انقلاب، تصویب و اعمال مفاد لایحه قانونی درباره تصفیه و پاک‌سازی در کانون وکلای دادگستری، طبیعی می‌نمود؛ اما نفی استقلال کانون با جوهره انقلاب که بر مبنای تفکر جمهوری‌بنا شده بود، ناسازگار به نظر می‌رسید. این لایحه قانونی و ماده واحده آن مقرر می‌کرد: «به شورای سرپرستی وزارت دادگستری اجازه داده می‌شود به‌منظور پاک‌سازی در کانون وکلا هیئتی مرکب از پنج نفر از وکلای دادگستری برای تصویب به شورای انقلاب جمهوری اسلامی ایران پیشنهاد کند و تا تصفیه کامل در کانون وکلای دادگستری انتخابات هیئتمدیره جدید برگزار نمی‌شود و هیئتمدیره فعلی کانون وکلای دادگستری کماکان اختیارات قانونی خود را دارا خواهد بود». در سایه‌روشن تردید، بارقه‌هایی از امید در تبصره یک این قانون خودنمایی می‌کرد؛ زیرا مدت این ممنوعیت (برگزارنشدن انتخابات) فقط شش ماه اعلام شده بود؛ اما خارج از اذهان امیدوار، تاریخی در دو بخش می‌توان آنها را بررسی کرد:

وحید قاسمی‌هجد

وکیل پایه‌یک دادگستری

معاونت حقوقی قوه قضائیه در تاریخ ۰۹.۱۱.۳۰ نام‌های با شماره ۵۰۰/۱۴۹۹۲/۹۰۰ مبنی بر اصلاح آیین‌نامه استقلال کانون وکلای دادگستری خطاب به همه کانون‌ها و اسکودا ارسال کرد. هرچند در نامه لحن تهدیدآمیزی وجود ندارد و حسب شناختی که از شخصیت نویسنده وجود دارد و در کمال احترام نگارش یافته؛ اما تداعی آن در دل همه وکلا به‌ویژه فعالان صنفی دغدغه ایجاد می‌کند، زیرا وکلای دادگستری هیچ مصوبه‌ای را به یاد ندارند که در آن حقوقی برای ایشان به رسمیت شناخته شده باشد. همچنین در مقام واقع نیز مقررات موجود در حوزه وکالت به‌حدی است که تمامی نیازهای موجود را مرتفع می‌کند و عقلا و منطقاً نیازی به اصلاح احساس نمی‌شود. اگر بخواهیم اقدامات ضد استقلال نهاد وکالت را برشماریم، از لحاظ تاریخی در دو بخش می‌توان آنها را بررسی کرد:

ادامه در صفحه ۳

یادداشت

آب و مسئولیت اجتماعی

ریودونژنیرو برزیل در سال ۱۹۹۲ میلادی تصویب شده و پس از آن، هر سال روز ۲۲ مارس به عنوان روز جهانی آب نام‌گذاری شده است. انتخاب شعار امسال برای روز جهانی آب با مضمون تغییرات اقلیمی و مسئولیت اجتماعی، نشان از اهمیت فراوان این دو موضوع در مدیریت منابع آب در حوضه‌های آبریز در سراسر جهان دارد. این اهمیت در منطقه خاورمیانه به دلیل شرایط اقلیمی خاص، دوجندان است. کمی بارش‌ها و فزونی تبخیر و تعرق در این منطقه، به خصوص گستره وسیعی از کشورمان، شرایط اقلیمی و زیستی پیچیده و سختی را ایجاد کرده است. خاورمیانه و ایران در زمینه تغییرات اقلیمی در سال‌های اخیر مسائل و چالش‌های متعددی را تجربه کرده است. به بیان ساده، تغییر اقلیم در حوضه‌های آبریز را می‌توان تغییر قابل توجه در میانگین بلندمدت پارامترهای آب و هوایی آن حوضه‌ها نظیر بارش و دما دانست. این تغییرات را اکنون در اغلب حوضه‌های آبریز می‌تواند باشد. هم در زمان‌های خشکسالی و هم در مواقع سیلاب، نقش و اهتمام جمعی مردم به عنوان محور توسعه و مسئولیت اجتماعی و همگانی آنها در سازگاری با شرایط اقلیمی جدید، مهم و اثرگذار است و در این راستا ارتقای این نقش و اثرگذاری بسیار ضروری است.

ادامه در صفحه ۳

درخواست دوباره رئیس ستاد ملی مقابله با کرونا

مجلس

تعطیل می‌ماند؟

گروه سیاست؛ مجلس تعطیل باشد. این درخواست دوباره رئیس ستاد ملی مقابله با کرونا است؛ آن‌هم درحالی‌که رئیس مجلس از بازگشایی مجلس در موعد مقرر خبر داده بود و تأکید کرده بود که پروتکل‌های جدیدی برای این امر در نظر گرفته شده...

صفحه ۲

سال هفدهم • شماره ۳۶۷۹ • ۴ صفحه

سرمقاله

کرونا واقتصاد

کوروش احمدی، کارشناس روابط بین‌الملل

از آنجا‌که دولت روحانی نشان داده در جریان مبارزه با کرونا به‌شدت نگران اقتصاد است، نگاهی به تجربه دیگر کشورها در این زمینه مهم است. دیگر دولت‌ها نیز از ابتدای شیوع کرونا، ملاحظات مشابهی در رابطه با تدابیر لازم برای مبارزه با این ویروس و تأثیر این تدابیر بر فعالیت‌های اقتصادی داشته‌اند. به عبارت دیگر، سؤال همیشه این بوده است‌که در مبارزه با کرونا، باید اولویت را به ادامه فعالیت‌های اقتصادی داد یا کاهش مرک‌ومیر؟ که برای این منظور، کسب‌وکارها در حد لازم باید متوقف شود. در چین، مقامات بعد از تردیدهای اولیه و با مشاهده افزایش تصاعدی آلودگی، در ۲۳ ژانویه و در شرایطی که شمار مبتلایان در ووهان فقط ۵۰۰ نفر بود، کسب‌وکارها را به‌طور کامل متوقف و خروج شهروندان از خانه‌ها در چهار شهر استان هوبی را ممنوع کردند و حدود ۷۰۰ میلیون نفر را در دیگر مناطق چین کم‌وبیش شامل این مقررات کردند. این تدابیر بسیار سخت‌گیرانه که تحت عنوان «راهبرد سرکوب ویروس» شناخته شده است، در حدود شش هفته نتیجه داد و آمار ابتلا از حدود چهار هزار نفر در روز در اواسط فوریه، به حدود ۲۰ نفر در اواسط مارس رسید و در ۱۹ مارس اعلام شد هیچ مورد ابتلای جدیدی در ووهان و استان هوبی یافته نشده است و ۲۰ تا ۳۰ میثای جدیدی که در این روزها در چین یافته شده‌اند، همگی از بین مسافران ورودی به این کشور بودند. به این ترتیب، اهالی ووهان بعد از هشت هفته از بکشدیه گذشته تحت شرایطی، اجازه خارج‌شدن از خانه و شروع فعالیت‌های اقتصادی را پیدا کردند؛ البته پیش از این، بهبود شرایط در بخش عمده کشور، به دولت این امکان را داده بود که از ۱۰ فوریه اجازه ازسرگیری فعالیت کسب‌وکارها در ۳۰ ایالت چین به غیر از استان هوبی را بدهد. اکنون بعد از بیش از ۴۰ روز، فعالیت اقتصادی در بعضی مناطق، به‌خصوص در مناطق ساحلی، تا ۸۰ درصد به صورت مرحله به مرحله عادی شده است.

تجربه چین نشان داد همان‌طور که افزایش ابتلا به صورت تصاعدی رشد می‌کند، کاهش آن نیز می‌تواند به صورت تصاعدی باشد؛ البته مقامات تأکید دارند تنها در صورت گذشت دو هفته و یافت‌شدن ابتلای جدید در داخل ممکن است پایان اپیدمی را اعلام کنند و در این مدت، بخشی از محدودیت‌های رفت‌وآمد ادامه خواهد یافت. در ارتباط با سؤال مهم درباره امکان بازگشت کرونا در صورت عادی‌شدن فعالیت‌های اقتصادی، مقامات بهداشتی معتقدند در صورت اندک‌بودن موارد ابتلای جدید، یافتن و ردیابی تماس‌های مشخص مبتلا در دوره ماقبل، می‌تواند مانع شیوع مجدد شود. آنچه درباره مقامات چینی درخو توجه بود، این بود که نشان دادند کاملاً آماده‌اند اقتصاد را قربانی حفظ سلامت مردم کنند؛ ضمن اینکه شکی نیست که بدون تأمین سلامت مردم، اقتصاد قطعاً ضربه اساسی‌تری می‌خورد. به علاوه، خبر خوب برای دیگر کشورها این است که اگر کسب‌وکارها در این غول تجاری به حالت عادی برگردد، امید کشورهای دیگر برای احای اقتصادشان نیز بیشتر خواهد بود. تجربه چین نشان داد اگر «راهبرد سرکوب» هرچه سریع‌تر آغاز شود، بازگرداندن کسب‌وکارها به شرایط عادی زودتر امکان‌پذیر می‌شود. در غیر این صورت، وضعیت تزلزل در کسب‌وکارها می‌تواند به صورت نامحدود و برای دوره‌ای نامعلوم ادامه یابد و ایدهای برای زمان خاتمه آن در دست نباشد (البته راهبرد مهار نیز در ارتباط با معدود کشورهایی مانند کره‌جنوبی جواب داده و مانع تعطیلی گسترده کسب‌وکارها شده است؛ اما در این راهبرد، تست عموم شهروندان و نه‌تنها علامت‌دارها و ردگیری تماس‌های هر فرد مبتلا در ۱۵ روز قبل تعیین‌کننده است). استراتژی سرکوب که دولت چین اعمال کرد و کشورهای بسیاری مانند ایتالیا، فرانسه، اسپانیا و... آن را ادامه دادند و آلمان، انگلیس و... نیز به‌سرعت در این جهت پیش می‌روند، به دلیل الزام به تعطیلی اقتصاد مناطق آلوده، بالطبع انتخاب دشواری برای دولت‌هاست. در این استراتژی، حتی بعد از به‌صفررسیدن ابتلاهای جدید، بازمهم ممکن است تا ساخته‌شدن واکسن، یعنی در حدود یک سال، بخشی از کسب‌وکارها مانند تورسم و حمل‌ونقل هوایی همچنان کاهش ریسک» با هدف کسب «مصونیت جمعی» برای اقتصاد ممکن است از نظر زمانی نامحدود و نامعلوم باشد (برای توضیح درباره سه راهبرد ممکن، رجوع کنید به یادداشت نگارنده در ایسنا، ۳ فروردین). به علاوه، راهبرد سرکوب ایدهای درباره زمان توقف اقتصاد می‌دهد و به لحاظ روانی نیز مفید است. در این دوره نسبت کوتاه، دولت‌ها می‌توانند در مقابله مداخله کرده و از راه‌هایی مانند بخشیدن بخشی از مالیات‌ها، پرداخت بخشی از دستمزدها با هدف جلوگیری از بی‌کاری گسترده، پرداخت وام، استمهال دیون و... بکوشند تا انسجام اقتصاد و جامعه را حفظ کنند. تحمل هزینه این اقدامات برای دولت‌ها در صورتی ممکن است که دوره بحران کوتاه باشد.